

Zabielski, Józef

"Anruf un Antwort. Handbuch der katholischen Moraltheologie", Bd. 1 : "Allgemeine Moraltheologie : der Christ gerufen zum Leben", Bd. 2 : "Spezielle Moraltheologie : der Christ vor Gott", Bd. 3 : "Spezielle Moraltheologie : der Christ in der Gemeinschaft", P. Anselm Günthör, Vallendar-Schonstatt 1993 (...)

Studia Teologiczne 15, 362-366

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dialogu, zwraca się do zagadnienia jedności wiary i różnorodności praktyk, dotyka bolesnych kwestii związanych z unią, rozwija także teologię kościołów siostrzanych.

Mając powyższe na uwadze, można z całą pewnością powiedzieć, że przedstawiona publikacja zbiorowa będzie dobrą lekturą dla rosyjskojęzycznych czytelników: zarówno dla specjalistów w dziedzinie teologii, jak również dla wszystkich tych, którzy są zainteresowani problematyką dialogu międzykonfesyjnego. Książka bez wątpienia może przyczynić się do głębszego wzajemnego poznania chrześcijan różnych wyznań, sprzyja temu zrównoważony, otwarty ton artykułów jak również brak akcentów polemicznych. Nadto, omawiana pozycja, mimo pewnych nieścisłości związanych z przekładem, z całą pewnością może przyczynić się do wzbogacenia i rozwoju współczesnej terminologii teologicznej w języku rosyjskim.

Dymitr Miszeniew

P. Anselm Günthör, *Anruf un Antwort. Handbuch der katholischen Moraltheologie*. Bd. 1. *Allgemeine Moraltheologie: Der Christ - gerufen zum Leben*, Vallendar-Schonstatt 1993, ss. 587; Bd. 2. *Spezielle Moraltheologie: Der Christ vor Gott*, Vallendar-Schonstatt 1993, ss. 331; Bd. 3. *Spezielle Moraltheologie: Der Christ in der Gemeinschaft*, Vallendar-Schonstatt 1994, ss. 470.

Wykładanie i studiowanie poszczególnych dziedzin nauki wymaga posługiwania się podręcznikami. Są to te pomoce naukowe, bez których trudno zdobywać wiedzę, zwłaszcza tzw. podstawową w danej dziedzinie. To zaś domaga się doskonalenia podręczników, dostosowując je do stanu badań w danej dziedzinie nauki, wy mogom dydaktycznych i innych uwarunkowań z tym związanych. Tym samym wy mogom podlega też teologia. W okresie jej odnowy zainspirowanej nauką Soboru Watykańskiego II powstało szereg podręczników. Dziedziną teologiczną, w której odnowa szczególnie jest wymagana, i *de facto* intensywnie się dokonuje, jest teologia moralna. Powstało też szereg podręczników z tej dziedziny. Jeden z nich - z wielu względów godny uwagi - chcę tu omówić, aby przybliżyć polskiemu czytelnikowi.

Omawiany podręcznik jest napisany w języku niemieckim, przez niemieckiego benedyktyna, duszpasterza oraz długoletniego profesora teologii moralnej i pastoralnej w Papieskim Wydziale Teologicznym św. Anzelma w Rzymie i w Niemczech (Weingarten). Autor, w ramach posoborowej odnowy teologii moralnej, za myśl przewodnią swego podręcznika obrał ideę powołania Bożego i odpowiedzi, jaką daje człowiek na Boże wezwanie. O tym świadczy sam tytuł: „*Anruf und Antwort*” (Wezwanie [powołanie] i odpowiedź). Podręcznik ten składa się z trzech tomów, w których zawarte są podstawowe treści teologiczne odnoszące się do życia moralnego chrześcijanina.

Tom pierwszy zawiera wykład teologii moralnej ogólnej (*Allgemeine Moraltheologie*) i został zatytułowany: „*Chrześcijan powołany do życia*” (*Der Christ - gerufen zum Leben*). Tom ten rozpoczyna się *Wprowadzeniem*, w którym Autor na

początku stara się określić, czym jest teologia moralna (wyjaśnienie pojęcia). Rozdział drugi *Wprowadzenia* nosi tytuł: „*Pierwszorzędne źródła teologii moralnej*” (Die erstrangigen Quellen der Moralthologie). Tymi źródłami są: Pismo święte, Tradycja Kościoła oraz Kościół, rozumiany jako wspólne świadectwo wiary - *consensus fidei* (der Glaubenskonsensus), oraz nauczanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. W rozdziale drugim zostały omówione drugorzędne źródła teologii moralnej: dotychczasowy dorobek teologicznomoralny (die Moralthologie selbst), naturalne poznanie rozumu oraz doświadczenie wartości moralnych i ich źródeł (indywidualne i społeczne). W rozdziale czwartym zostały ukazane szczególne zadania teologii moralnej dziś, tj. Wymogi Vaticanum II oraz zorientowanie ekumeniczne. Ostatni rozdział *Wprowadzenia*, to krótka historia teologii moralnej.

Część pierwsza tego tomu nosi tytuł: *Bóg powołuje do życia* (Gott ruft zum Leben). W tak sformułowanym temacie głównym Autor wyróżnia pewne grupy zagadnień. Pierwszej nadał tytuł: *Życie godne powołania*. W trzech kolejnych rozdziałach zostały omówione następujące zagadnienia: (I) Powołanie Boże w Objawieniu, (II) Uzasadnienie moralności według św. Tomasza z Akwinu: powołanie do ostatecznego urzeczywistnienia człowieka; (III) Refleksja nad moralnym dobrem. Druga grupa tematyczna nosi tytuł: *Powołanie Boże poprzez prawo (słowo i łaska Chrystusa jako centrum i istota wszystkich praw)*. W ramach tego zagadnienia A. Gunthor omawia takie tematy: (I) Uprzedzenia i zastrzeżenia wobec prawa; (II) Prawo w świetle Pisma św.; (III) O protestanckiej teologii prawa; (IV) Zasadnicze uwagi na temat prawa moralnego w ogólności; (V) Prawo wieczne (lex aeterna); (VI) Prawo łaski (lex evangelica, lex nova, lex gratiae); (VII) Pozytywne prawo Boże w Starym i Nowym Testamencie; (VIII) Naturalne prawo moralne; (IX) Prawo ludzkie - kościelne i świeckie; (X) Szczególne problemy odnoszące się do praw (zwłaszcza ludzkiego). Ostatnia grupa zagadnień pierwszej części tego tomu nosi wspólny tytuł: *Rozpoznanie powołania Bożego w sumieniu*. Omawiane są tu następujące problemy związane z sumieniem: (I) Uwagi wstępne; (II) Sumienie w Piśmie świętym; (III) Sumienie i antropologia; (IV) Protestanckie pojmowanie sumienia; (V) Analiza sądu sumienia jako procesu rozumowego; (VI) Sumienie błędne i drogi wyjścia (systemy moralne); (VII) Prawo i sumienie; (VIII) O etyce sytuacyjnej.

W części drugiej tego tomu omawiane są problemy człowieka i jego działania moralnego. Tytuł tej części brzmi: „*Człowiek powołany*” (Der gerufene Mensch). Pierwsza grupa zagadnień została zatytułowana: *Rozpoznanie powołania Bożego i wolna odpowiedź* (Erkenntnis des Rufes Gottes und die freie Antwort). Stanowią ją takie problemy: (I) Rozpoznanie i wolna wola w akcie moralnym; (II) Przedmiot podstawowy i przedmioty szczegółowe woli; (III) Napięcie między wolą a działaniem; (IV) Wykonanie aktu woli (akt wewnętrzny i zewnętrzny); (V) Teologiczne i deontologiczne uzasadnienie moralności. Również druga grupa zagadnień tej części traktuje o człowieku i jego postępowaniu: „*Człowiek jako istota duchowa, rozumna i cielesna w działaniu moralnym*”. Chodzi tu o różnorodne uwarunkowania człowieka i ich wpływ na nasze postępowanie moralne. Po uwagach wstępnych (I), Autor omawia: (II) Długotrwałe, wewnętrzne, cielesne uwarunkowania (Prägungen); (III) Długotrwałe, wewnętrzne uwarunkowania duchowe; (IV) Aktualne, wewnętrzne duchowe uwarunkowania ograniczające świadomość i wolność działania; (V) Psychiczne i społeczne wpływy środowiska. Kolejny temat odnosi się do życia cnotliwe-

go człowieka. Pod jednym tytułem „Cnoty” (die Tugend) Autor omawia: (I) Cnoty w Piśmie świętym; (II) Rozpoznanie cnót; (III) Życie cnót. Kolejny temat został zatytułowany: Piękno i pełnia «ja» powiedzianego Bogu w dobrym, ponadnaturalnym i zasługującym akcie. Czytelnik znajdzie tu charakterystykę takich zagadnień: (I) Uprzedzająca i trwała miłość Boga; (II) Odpowiedź człowieka w zasługującym akcie; (III) Odpowiadająca i odwzajemniająca miłość Boga. Ostatnim tematem tego tomu jest problem zła moralnego - grzech. Tytuł tej grupy zagadnień brzmi: „«Nie» Bogu wyrażone w grzechu”. A. Günthör podejmuje tu następujące problemy: (I) Grzech w pojęciu modernistycznym; (II) Protestantcka teologia grzechu; (III) Objawienie Starego i Nowego Testamentu na temat grzechu; (IV) Teologiczna refleksja nad grzechem; (V) Rozróżnienie między grzechem śmiertelnym a powszednim; (VI) Numeryczna i specyficzna różnica między grzechami; (VII) Możliwość, źródło i zachęta do grzechu.

Drugi tom omawianego podręcznika odnosi się do problematyki szczegółowej chrześcijańskiej moralności (Spezielle Moralthologie) i został zatytułowany: „*Chrześcijanin wobec Boga*” (Der Christ vor Gott). Treść zasadniczą poprzedza krótkie wprowadzenie do szczegółowej problematyki teologicznomoralnej oraz uwagi wstępne do zagadnień poruszanych w tym tomie. W pierwszej części omówiony został problem ateizmu i sekularyzmu, jako szczególnie uwarunkowania życia chrześcijanina we współczesnym świecie. Część druga poświęcona jest problemom wiary: (I) O trzech cnotach Boskich w ogólności; (II) Niebezpieczeństwa i szanse wiary; (III) Pismo św. na temat wiary; (IV) Protestantckie rozumienie wiary; (V) Katolicka nauka o wierze jako akcie i cnocie; (VI) Moralne zobowiązania względem wiary; (VII) Grzechu przeciw wierze; (VIII) Szczególne sytuacje wyznawania wiary. W trzeciej części Autor podejmuje problem nadziei. W związku z tym omawia takie zagadnienia: (I) Nadzieja według Pisma św.; (II) Teologiczna refleksja na temat nadziei jako cnoty; (III) Nadzieja na urzeczywistnienie świata przyszłego i kształtowanie tego świata; (IV) Grzechy przeciw nadziei. W kolejnej części tego tomu czytelnik znajduje wykład na temat Bożej miłości: (I) Miłość Boga według Pisma św.; (II) Teologiczna refleksja nad miłością do Boga i do bliźnich; (III) Miłość Boża jako przykazanie; (IV) Prymat miłości; (V) Skutki - owoce miłości; (VI) Grzechy przeciw miłości. Cześć oddawana Bogu - to kolejny temat wykładu A. Günthöra. Rozwijając to zagadnienie Autor omawia: (I) Cześć Boga w życiu Chrystusa; (II) Cześć Boga w Piśmie św.; (III) Życie sakramentalne jako cześć Boga; (IV) Modlitwa; (V) Niedziela jako dzień chrześcijańskiego kultu Boga; (VI) Ślub i przysięga jako nadzwyczajne formy czci Boga; (VII) Wolność religijna; (VIII) Grzechy przeciw czci Boga. W ostatniej części tego tomu zawarty jest wykład na temat nawrócenia. W poszczególnych rozdziałach Autor podejmuje takie zagadnienia: (I) Pismo św. o nawróceniu; (II) Kryzys nawrócenia i pokuty - odpowiedź teologii moralnej; (III) Najważniejsze akty człowieka w nawróceniu: żal, wyznanie, zadośćuczynienie.

Trzeci tom podręcznika A. Günthöra zawiera problemy teologii moralnej szczegółowej odnoszące się do życia chrześcijanina we wspólnocie (Der Christ in der Gemeinschaft). W pierwszej części Autor omawia podstawowe zasady - postawy życia wspólnotowego: (I) Miłość bliźniego; (II) Sprawiedliwość, (III) Solidarność i pomocniczość. Druga część tego tomu zawiera wykład na temat podstawowych wspólnot życia chrześcijanina: małżeństwo i rodzina, państwo i Kościół. W punkcie [A]

ukazane są zagadnienia związane z życiem w małżeństwie i rodzinie: (I) Objawienie na temat małżeństwa i rodziny; (II) Współczesne nauczanie Kościoła i teologiczna refleksja nad małżeństwem i rodziną; (III) Jedność i nierozzerwalność małżeństwa; (IV) Rozwiedzeni, żyjący w powtórny związku cywilnym a sakramenty święte; (V) Małżeństwo i rodzina w państwie i Kościele. Punkt [B] zawiera treści odnoszące się do życia chrześcijanina w społeczności państwowej. Są to: (I) Państwo w Piśmie św.; (II) Pochodzenie, sens i cel państwa; (III) Chrześcijanin i demokratyczna forma ustroju państwowego; (IV) O przeciwstawieniu się władzy państwowej. Trzecia wspólnota - to Kościół. Problemy z tym związane omówione zostały w punkcie [C]: (I) Natura Kościoła; (II) Właściwy stosunek wierzących do Kościoła. Kolejne zagadnienia zostały zgrupowane wokół tematu: „*Miłość bliźniego jako troska o zbawienie*”. Autor podejmuje tu takie zagadnienia: (I) Nowy Testament o apostołacie i zadaniach misyjnych; (II) Współczesne nauczanie Kościoła o apostołacie i misjach; (III) Duchowe dzieło miłosierdzia; (IV) Grzechu przeciwko odpowiedzialności za zbawienie współbraci. W części następnej A. Günthör podaje wykład na temat: *Odpowiedzialność za duchowe dobra bliźniego: wolność - prawda - godność i kultura*. W ramach tego tematu zostały omówione następujące problemy: (I) Bliźni i jego wolność; (II) Odpowiedzialność za prawdę we wspólnotcie; (III) Godność (Ehre), zacność (Ehrbarkeit), poważanie (Ehrfrucht); (IV) Wymogi odnośnie do kultury i wykształcenia. „*Odpowiedzialność za życie ludzkie*” - to temat kolejnej grupy zagadnień zamieszczonych w omawianym podręczniku. Są to: (I) Objawienie i nauka Kościoła na temat życia ludzkiego; (II) Troska o życie ziemskie (das irdische Leben); (III) Dozwolone uśmiercenie współbraci? [chodzi o problem kary śmierci i udział w wojnie]; (IV) Uśmiercenie niewinnych ludzi najcięższą niesprawiedliwością; (V) Ochrona cielesno-duchowej integralności człowieka. Problem odpowiedzialności za człowieka jest kontynuowany w części następnej, zatytułowanej: „*Odpowiedzialność za płciowość - cielesność*” (die Geschlechtlichkeit). Składają się na to takie zagadnienia: (I) Objawienie i antropologia o sensie płciowości; (II) Dojrzewanie (Reifung) człowieka w jego płciowości; (III) Dziewiczość i celibat; (IV) Płciowość w małżeństwie - zasady regulacji poczęć; (V) Poczęcie w próbownicy i sztuczne zapłodnienie; (VI) Grzechy przeciwko czystości. W ostatniej części tego tomu A. Günthör podejmuje temat: „*Odpowiedzialność za zarządzanie dobrami materialnymi*”. Omawia tu następujące problemy: (I) Pismo św. o zarządzaniu dobrami ziemskimi; (II) Postęp gospodarczy i ogólnoludzki; (III) Praca ludzka; (IV) Dobra materialne w ręku człowieka; (V) Społeczna gospodarka rynkowa.

Zakres treści omawianego tu podręcznika jest bardzo bogaty. Nie budzi to zdziwienia, gdyż jest to podręcznik ujmujący całość zagadnień teologicznomoralnych. Mimo owej wielości i różnorodności problemów Autor nasz nie „zagubił się”: układ podręcznika jest bardzo jasny i logiczny, miejsce i kolejność poszczególnych zagadnień jest w pełni uzasadniona, co w sumie daje zwartą całość, z zachowaniem logiki wynikania. Godnym podkreślenia jest też to, że A. Günthör nie idzie „na skróty”, dając wykład pełny, w którym znalazły się najbardziej współczesne problemy etyczno-moralne, jak np. transplantacja organów (s. 274-276), genetyka (s. 277-282), sztuczna prokreacja (s. 329-335), narkomania (s. 230-233), ochrona środowiska (s. 227-230) i inne. Autor nie pominął też tych zagadnień współczesnego życia, które uznawane są za najbardziej kontrowersyjne, np. homoseksualizm (s. 338-343), zabi-

anie nie narodzonych (s. 257-269), eutanazja (s. 269-273), problem małżeństw niesakramentalnych (s. 101-106) i wiele innych. A. Günthör nie tylko podejmuje te problemy, ale daje pełny wykład katolickiego rozumienia tych zagadnień, omawiając także grzechy będące wyrazem danej postawy chrześcijanina w płaszczyźnie konkretnych działań. Jest to fakt godny podkreślenia, gdyż w niektórych tzw. „nowoczesnych” podręcznikach czy innego rodzaju monografiach często pomija się wykład na temat zła - grzechu człowieka w danej dziedzinie życia. Przy lekturze takich pozycji odnosi się wrażenie, jakby współczesny chrześcijanin «już nie grzeszył», gdyż nawet w teorii już się o tym nie mówi. Inną ważną cechą podręcznika A. Günthöra jest solidne źródłowe zakotwiczenie przedstawionego wykładu. Autor prezentację danego zagadnienia z zasady rozpoczyna od podania danych Objawienia i nauki Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Dopiero wtedy przechodzi do analizy teologicznej, posługując się argumentacją tradycji teologicznej, zarówno tej najstarszej, jak i współczesnej. Taki sposób widzenia problemów i ich analizy gwarantuje czytelnikowi, że ma do czynienia z autentyczną wykładnią Kościoła katolickiego, co jest niezwykle ważne przy dzisiejszym „zalewie” publikacji i punktów widzenia, zwłaszcza w dziedzinie etyki i moralności. Nie oznacza to, że nasz Autor „zamyka się” tylko we własnym - tzn. katolickim spojrzeniu na dany problem. Jest wręcz przeciwnie. Wielokrotnie czytelnik jest odsyłany do punktu widzenia innych wyznań chrześcijańskich; szkoda, że najczęściej tylko protestanckich, a byłoby jeszcze lepiej - na czym by ten podręcznik bardzo zyskał - gdyby wykład danej treści był też ubogacony prawosławnym punktem widzenia danego zagadnienia. Jest to zrozumiałe, ze względu na pochodzenie Autora. A. Günthör jest Niemcem, stąd też o wiele bliższa (geograficznie, kulturowo i językowo) jest mu tradycja Kościoła protestanckiego, niż prawosławie. Czytelnik nie może więc rościć pretensji „do wszystkiego”.

Solidność pracy A. Günthöra ukazuje też strona formalna podręcznika. Znajdujemy tu ubogacone i solidnie - według wymogów metodologii naukowej - sporządzone przypisy, co nie tylko stanowi dokumentację źródłową omawianych tu treści, ale może służyć czytelnikowi do pogłębienia tych zagadnień w oparciu o literaturę zamieszczoną w odsyłaczach. Wielką pomocą w lekturze omawianego podręcznika jest indeks (Register) osobowy i rzeczowy. Zamieszczony jest on na końcu każdego z trzech tomów i ułatwia korzystanie z bibliografii (indeks osobowy) oraz odszukanie poszczególnych zagadnień - treści omawianego podręcznika (indeks rzeczowy). Także strona graficzna jest bardzo „sympatyczna” i zachęca do lektury tej pozycji. Trzytomowy układ jest bardzo praktyczny, także w wykładzie zawartych tam treści.

Żywię nadzieję, że prezentowany tu podręcznik teologii moralnej A. Günthöra może być wielką pomocą tak dla wykładowców, jak i studentów tego przedmiotu w polskich uczelniach teologicznych. W pracach zaś nad nowym „Ratio studiorum” naszych seminariów duchownych można - w moim przekonaniu - wzorować się na omawianym podręczniku w zakresie i układzie treści wykładów z teologii moralnej.

Ks. Józef Zabielski